

The author concluded if the grounds for the detention of a person suspected of a crime require that a person could be detained for entering information into the Unified Register of pre-trial investigations, then it would be appropriate to introduce amendments to the Code of Ukraine, which regulate the possibility of detention to the criminal proceedings, and the term, which, after detention, pre-trial investigation will be started. This in turn will promote the rights of the suspect (including the right to counsel from the moment of detention) and detailed regulation will guarantee ensuring that the rights and legitimate interests of persons by committing illegal acts, as well as avoidance of responsibility of officials who are required to comply with the Code of Ukraine.

Keywords: *criminal proceedings, detention, lawful detention, pre-trial investigation.*

Надійшла до редакції 17.09.2014

Сорока А. З.

кандидат юридичних наук
(Національна академія Державної прикордонної
служби України ім. Б. Хмельницького)

УДК 343.43(477)

ПРИХОВУВАННЯ ЯК ЗАКОНОМІРНІСТЬ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розкрито поняття, сутність, зміст та форми приховування злочинної діяльності. Досліджено природу приховування злочинів як закономірність злочинної діяльності у силу об'єктивних і суб'єктивних факторів, а також її значення для розкриття та розслідування злочинів.

Ключові слова: *злочинна діяльність, криміналістика, приховування злочинів, способи приховування злочинів, розслідування.*

Постановка проблеми. Скільки існує людська спільнота, стільки існує й проблема приховування злочинів. Неправдиві покази, самообмова, інсценування, неправдиве алібі, знищення слідів, маскування, фальсифікація тощо були відомі суспільству в усі часи. Тому криміналістика і почала займатися проблемами розробки способів виявлення та протидії приховуванню злочинів. У криміналістичній науці розробка сутності приховування злочинів, його значення для розкриття та розслідування злочинів пройшла кілька етапів.

Сьогодні приховування злочину як форма протидії розслідуванню є своєрідним видом соціальної діяльності, яка являє собою систему навмисних, цілеспрямованих дій з перешкоджання повному, всебічному та об'єктивному розкриттю і розслідуванню злочинів. Основними формами протидії розслідуванню є: приховування слідів злочину і злочинців; приховування й знищення інформації, яка має доказове значення; вплив на учасників кримінального судочинства (погрози, підкуп, шантаж та ін.); втручання у діяльність органів розслідування [1, с. 17].

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної пробле-

ми. Дослідженню питань, пов'язаних із проблемами приховування злочинної діяльності та протидії розкриттю і розслідуванню злочинів, у різні часи присвятили свої праці такі відомі радянські та українські вчені-криміналісти, як: О. В. Александренко, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, В. П. Лавров, В. К. Лисиченко, І. М. Лузгін, В. М. Карагодін, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмічов, В. О. Образцов, В. В. Трухачов, Р. М. Шехавцов та ін.

Однак наразі для подолання протидії розслідуванню необхідні нові засоби та методи. Системі протидії слід протиставити адекватну систему засобів, методів боротьби з нею. Однак, незважаючи на те, що дослідження протидії розслідуванню злочинів з метою вироблення відповідних контраргументів привертало до себе увагу багатьох науковців, все ж таки залишились поза увагою та потребують акцентованого вивчення положення щодо розгляду приховування злочину як елементу або закономірності злочинної діяльності. Недостатність науково-теоретичних досліджень проблем протидії розслідуванню загалом і приховування злочинів зокрема, засобів їх подолання та існуючі у зв'язку з цим потреби слідчої практики обумовили необхідність опрацювання заданої тематики.

Метою даної статті є розкриття сутності приховування злочину як невід'ємної частини злочинної діяльності та її закономірності. Для досягнення мети дослідження ставляться на вирішення такі завдання: розкрити сутність і зміст приховування злочину та визначити місце і форми приховування в механізмі злочинної діяльності як її закономірність.

Виклад основного матеріалу. Перший етап дослідження приховування злочинної діяльності розпочався у період становлення криміналістики як науки. На початковому етапі розвитку криміналістики радянського часу криміналісти виявляли способи маскування, взаємодії методами злочинного сленгу і таємних знаків у злочинному середовищі, прийоми злочинців при зміні зовнішності, дачу ними неправдивих показів, симуляцію хвороб і недомогань з метою забезпечення алібі та звільнення від кримінальної відповідальності. Цей напрямок дослідження приховування злочинів розвивається і на сучасному етапі розвитку криміналістики в Україні та світі.

Криміналістика, розвиваючи науково-технічний напрямок дослідження слідів злочину, розробила доволі потужний арсенал засобів для виявлення приховування злочинів, виявлення та отримання інформації про механізм злочинної діяльності і злочинців. Поряд із цим з'являються елементи тактики виявлення приховування злочинів через проведення допиту, одночасний допит двох і більше раніше допитаних осіб (очної ставки), огляд місця події, слідчий експеримент тощо.

Як зауважує В. В. Трухачов, дослідження приховування злочинів розвивається за двома напрямками: 1) розвиток загальнотеоретичних, концептуальних основ теорії приховування злочинів; 2) дослідження окремих способів приховування злочинів [2, с. 5].

Найбільш повне уявлення щодо цієї криміналістичної категорії можна отримати через з'ясування її сутності як найбільш загальної форми, що відо-

бражає її сутнісний, найбільш повторюваний зв'язок у системі кримінально-правових та кримінально-процесуальних відносин. На наш погляд, сучасні розробки теорії приховування злочинів дозволяють вважати, що приховування є закономірністю в системі кримінально-правових та кримінально-процесуальних відносин.

Загальновизнаним є поняття приховування злочинів, надане Р. С. Белкіним, який визначив зміст приховування через його способи як діяльність (елемент злочинної діяльності), спрямована на перешкоджання розслідуванню злочинів приховуванням, знищенням, маскуванню або фальсифікацією слідів злочину, злочинців та їх носіїв [3, с. 217].

Сутність приховування як кримінального або криміналістичного явища можна зрозуміти через розкриття її змісту і цілей, які досягаються в результаті приховування злочину.

Вбачається, що при визначенні сутності приховування злочину необхідно виходити з його етимологічного значення, де приховування визначається як «ховати кого-, що-небудь від когось, укривати якийсь час» [4, с. 1084]. При цьому слід виходити з того, що вчинення злочинного діяння таємно є сутнісною формою приховування, найбільш загальним наскрізним сутнісним зв'язком, який поєднує усі етапи злочину, його розкриття та розслідування, а також судового розгляду.

Як зазначають В. К. Лисиченко та Р. М. Шехавцов, зазвичай приховування злочину або розглядається як складова частина системи, що іменується способом злочину, поряд із його готуванням і вчиненням, або, виходячи з відносної самостійності цих складових протиправної діяльності злочинця, описується у виді відокремлених елементів механізму вчинення й приховування злочину [5, с. 70].

Визначення сутності (форми) приховування через його зміст та цілі також вбачається методологічно правильним, але це менш загальна форма вираження, яка відображає внутрішню, змістовну форму приховування в рамках окремого злочину. Недоліком такого підходу є те, що він не демонструє загального зв'язку, який пов'язує усі етапи вчинення, розкриття, розслідування та судового розгляду кримінального правопорушення, і, найголовніше, не відбиває сутності правовідносин, які визначають стан взаємозв'язку (стосунків) злочинця із суспільством. На наш погляд, приховування є правовою категорією, оскільки удосконалення прийомів приховування злочину може бути суттєвою рисою способу вчинення злочину (наприклад, крадіжка) або свідчить про умисний характер злочину, а це впливає на ступінь вини та покарання. А такі способи приховування, як дача неправдивих показів, примушування до дачі неправдивих показів, самообмова та інші, є самостійною формою приховування злочину, на що вказує В. Корноухов у своєму визначенні приховування [6, с. 190].

Таким чином, сутність приховування як кримінально-правового явища полягає у приховуванні від суспільства підготовки і вчинення кримінального правопорушення, а з моменту розкриття злочину приховування набуває фор-

му (стан) кримінально-процесуальних відносин та реалізується через різні способи протидії розслідуванню. Приховування, особливо до етапу розкриття та розслідування злочинного діяння, за змістом полягає у діях чи бездіяльності з приховування злочину. Приховування ж як правовідносини є явищем між суб'єктом вчинення злочину та суспільством, яке триває до закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності; стосовно інших осіб виступає окремим видом кримінально-правових відносин, яке за тяжкими й особливо тяжкими злочинами (ст. 396 КК України – приховування злочину) [7] може набувати самостійної форми злочину.

У зв'язку з цим, на наш погляд, необхідно розрізняти приховування як зовнішню сутнісну його форму, закономірність злочинної діяльності як соціального явища, яке пронизує усі етапи вчинення злочину, його розслідування та судовий розгляд як особливу форму правовідносин у сфері кримінального судочинства, що відображає відносини з приховування злочину від суспільства і конкретно від органів розслідування та суду. Зі змістовної точки зору приховування розкриває взаємозв'язок мети та змісту дій з приховування злочинного діяння.

На наш погляд, системоутворюючою категорією в приховуванні злочину є не злочинна діяльність, як стверджує В. В. Трухачов [2, с. 54], а дія з приховування злочинного діяння.

Різній категорії злочинів і конкретній слідчій ситуації притаманний свій особливий вид змістовної сторони приховування. Тому спроба визначити змістовну сторону приховування злочину тільки як злочинну діяльність, на наш погляд, є непродуктивною.

Вбачається, що приховування в теорії розглядається однобічно – тільки як дія або деяка системна злочинна діяльність. Тим самим підкреслюється її умисний, суб'єктивний характер. Це правильний підхід, але однобічний, який враховує тільки суб'єктивну сторону злочину. Однак у криміналістиці, у ході розгляду тактики огляду місця події, слідчого експерименту, освідування, пред'явлення для впізнання, загальноновизнаною є дія таких об'єктивних факторів, як: природні, діяльність людини, яка з незнання або в силу ділової активності знищує сліди злочину (прибирання), чи активність тварин зі знищення, наприклад, трупа. Освідування також вимагає своєчасного проведення в силу загоювання слідів тілесних ушкоджень; зникнення ідеальних слідів характерно також при таких слідчих діях, як пред'явлення для впізнання та допит.

Необхідно зазначити, що при дослідженні природи приховування злочину як соціального явища злочин часто сприймається як явище у минулому, є неочевидним і сліди в такому разі, як привило, невидимі. Визначену їх сукупність криміналісти вивчили, навчились виявляти, фіксувати, досліджувати, ідентифікувати та реєструвати.

Разом з тим злочин може бути прихованим у силу умов неочевидності його підготовки та вчинення, тобто відсутності свідків і слідів. Свідки можуть бути відсутні на момент учинення злочину, а у випадку їх наявності –

можуть самоусунутися від передачі криміналістичної інформації. Завдяки цьому фактор неочевидності є соціальним фактором приховування злочинів.

Значна частина латентних злочинів, щодо яких як застосовуються, так і не застосовуються прийоми та способи приховування, в силу неочевидності (реальної відсутності свідків події або ж через їх небажання співпрацювати з органами розслідування), а також дії об'єктивних природних факторів залишається нерозкритою. Звідси і витікає важливий методологічний висновок, що злочин може бути прихованим й у випадках невикористання прийомів і способів приховування, а в силу дії природних і соціальних факторів (неочевидність).

Як наслідок, приховування злочинів у широкому значенні далеко не завжди залежить від волі злочинця, а об'єктивно визначається самою природою взаємозв'язку злочинця з навколишнім середовищем та суспільством, розвитком криміналістичної техніки, тактики і методики розслідування злочинів. Очевидно, що при розгляді природи приховування необхідно виділяти не тільки активні суб'єктивні дії, злочинну діяльність суб'єктів злочину із забезпечення таємного характеру злочинного діяння, але й об'єктивні (природні і соціальні) форми і фактори приховування злочинів. Урахування цих об'єктивних факторів при з'ясуванні природи приховування злочину, його головного сутнісного зв'язку, а з іншого боку – при розробці техніко-криміналістичних напрямів і технологій виявлення слідів злочину, відпрацюванні тактики і методики розслідування злочинів, є обов'язковим.

На наш погляд, приховування є закономірністю злочину як найбільш часто повторюваний сутнісний зв'язок та полягає у забезпеченні таємного характеру злочину як взаємозв'язок об'єктивних (природних) і суб'єктивних факторів на всіх етапах вчинення, розкриття, розслідування злочину та його судового розгляду.

Менш загальним, але не менш значимим є змістовний (або внутрішній) рівень приховування злочину, де сутність явища приховування визначається загальноновизнаним методологічним підходом, через співвідношення між змістом і метою.

Приховування як правове явище повинно реалізовуватися в меті, що має правову форму. У праві будь-яке матеріальне явище, як об'єкт у правовідносинах, набуває правової форми, в даному випадку правову мету, яка відображає сутність цих відносин.

У сфері розслідування злочинів протидія набуває низку нових властивостей і, перш за все, включається у систему правовідносин. У зв'язку із цим при визначенні мети приховування необхідно виходити із цілей, які визначає законодавець перед кримінальним судочинством у вигляді «... притягнення до відповідальності в міру своєї вини кожного, хто вчинив кримінальне правопорушення» (ст. 2 КПК України). Таким чином, ані перешкоджання розслідуванню, ані перешкоджання встановленню об'єктивної істини у справі, ані перешкоджання встановленню злочинного діяння чи його окремих обставин неправомірно розглядати як основну мету приховування злочину, а тільки в ролі проміжних, тактичних цілей. Законодавець, визначивши як основні цілі

кримінального провадження притягнення до відповідальності кожного, хто вчинив кримінальне правопорушення, тим самим визначив основну мету приховування злочину – ухилення від кримінальної відповідальності.

На наш погляд, приховування є закономірністю злочинного діяння як найбільш часто повторюваний сутнісний зв'язок, що полягає у забезпеченні таємного характеру злочину, як взаємодія об'єктивних (природних) і суб'єктивних факторів на усіх етапах учинення, розкриття, розслідування та судового розгляду кримінального правопорушення з метою ухилення від кримінальної відповідальності.

На змістовному рівні приховування злочину визначається як дія (їх комплекс, система, діяльність), бездіяльність, спрямовані на приховування обставин вчиненого злочину з метою ухилення від кримінальної відповідальності.

Кожному етапу підготовки, вчинення, розслідування злочину та його судового розгляду відповідає своя форма приховування, яка стосовно усього процесу приховування від підготовки та вчинення злочину до винесення вироку або до закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності буде виступати як окрема, особлива форма приховування, що реалізується різними прийомами і способами. Основним змістом приховування на усіх етапах вчинення кримінального правопорушення та судового розгляду кримінальної справи є приховування усього злочину та його окремих елементів. Так, на етапі підготовки приховування реалізується в таких прийомах, як знищення, маскування слідів, підлог або фальсифікація, інсценування тощо. На етапі вчинення злочину, як правило, приховування зливається зі способом його вчинення. При цьому дії із забезпечення таємного характеру можуть бути суттєвими, без яких неможливе вчинення злочину.

На стадії розслідування та судового розгляду взаємовідносини двох сторін відбуваються на основі змагальності як основної закономірності взаємодії лінії обвинувачення і лінії захисту. Приховування злочину, доказова та орієнтуюча інформація про вчинений злочин стають об'єктом боротьби двох сторін у формі протидії розслідуванню [8, с. 432].

На етапі розкриття і розслідування злочину приховування виступає у формі протидії розслідуванню, оскільки з'являється суб'єкт розслідування. На цьому етапі дії з приховування злочину реалізуються вже в системі кримінальних та кримінально-процесуальних відносин.

Таким чином, на етапі розкриття і розслідування злочину приховування реалізується у формі протидії, коли з'являється можливість такої протидії засобами дачі неправдивих показів, відмови від дачі показів, обмови або самообмови, знищення доказової та орієнтуючої інформації, їх носіїв, суб'єктів розслідування тощо. До моменту розкриття злочину, до появи двох протидіючих сторін – сторін обвинувачення і захисту, суб'єкта злочину та його зацікавленого оточення – просто нікому протидіяти. У зв'язку з цим протидія розслідуванню є тільки спеціальною, особливою формою приховування, яка реалізується спеціальними засобами на етапі розкриття та розслідування злочину.

Висновки. Отже, приховування злочину потрібно визначити як діяль-

ність або елемент злочинної діяльності, що становить собою систему об'єктивних і суб'єктивних факторів дійсності, які формуються на усіх стадіях вчинення злочину, його розслідування та судового розгляду, реалізація якої спрямована на перешкоджання встановленню об'єктивної істини у провадженні та уникненню кримінальної відповідальності.

Протидію не можна розуміти як спосіб, оскільки приховування як явище є характерним усім етапам розкриття, розслідування і судового розгляду. У зв'язку з цим протидія є формою взаємодії лінії обвинувачення і лінії захисту в рамках етапу розслідування та судового розгляду. Здійснюється вона багатьма способами правового, позаправового і кримінального характеру. Правові способи: позбавлення доказової бази процесуального статусу, заміна суб'єктів розслідування тощо. Позаправові способи передбачають вчинення злочину для знищення, викривлення, введення в оману лінії обвинувачення: це дача неправдивих показів, дача неправдивого висновку експертом, неправильний переклад, фізичне знищення свідків, потерпілих, інших суб'єктів розслідування тощо.

Бібліографічні посилання

1. *Александренко О. В.* Криміналістичні проблеми подолання протидії розслідуванню : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О. В. Александренко. – Харків, 2004. – 22 с.
2. *Трухачёв В. В.* Криминалистический анализ сокрытия преступной деятельности. – Воронеж : Изд-во Воронежского гос. ун-та, 2000. – 224 с.
3. *Белкин Р. С.* Криминалистика : проблемы, тенденции, перспективы: от теории к практике. – М. : Юрид, лит., 1988. – 304 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : Перун, 2001. – 1440 с.
5. *Лисиченко В. К., Шехавцов Р. М.* Форми та способи протидії розслідуванню злочинів, вчинених організованими групами, злочинними організаціями : науково-практ. посібник. – К. : Атіка, 2009. – 220 с.
6. *Корноухов В. Е.* Курс криминалистики. Общая часть / отв. ред. В. Е. Корноухов. – М. : Юристъ, 2000. – 784 с.
7. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 6 вересня 2011 р. : офіц. текст. – К. : Паливода А.В., 2011. – 216 с.
8. *Баев О. Я.* Тактика уголовного преследования и профессиональной защиты от него. Следственная тактика : научно-практич. пособие / О. Я. Баев. – М. : Экзамен, 2003. – 432 с.

Сорока А. З. Соккрытие как закономерность преступной деятельности. В статье рассматриваются понятие, сущность, содержание и формы сокрытия преступлений. Исследована природа сокрытия преступлений как закономерность преступной деятельности с учётом объективных и субъективных факторов, а также ее значение для раскрытия и расследования преступлений.

Ключевые слова: преступная деятельность, криминалистика, сокрытие преступлений, способы сокрытия преступлений, расследование.

Soroka A. Z. Concealment as a regularity of criminal activity. The article deals with the notion, nature, content and forms of criminal activity concealment. The nature of crimes concealment as a consistent pattern of a criminal activity in force of objective and subjective factors, as well as its importance for the detection and investigation of the crimes have been researched.

Being a consistent pattern of a criminal act and its most common essential connecting component, cover-up is connected with the secret nature of a crime as interaction of objective (natural) and subjective factors at all stages of committing, detection, investigation and prosecution of criminal offense in order to evade criminal liability.

At the content level conceal the crime is defined as an action (their complex system activity), omission aimed at concealing the circumstances of the crime to evade criminal liability.

Keywords: *criminal activity, forensic science, crimes concealment, methods of crimes concealment, investigation.*

Надійшла до редакції 18.09.2014

Фомічов К. С.

кандидат юридичних наук

(Кіровоградський інститут державного

та муніципального управління

Класичного приватного університету)

УДК 343.74

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ВІД РЕЙДЕРСТВА В УКРАЇНІ

Досліджено питання захисту права власності від рейдерських захоплень. Проаналізовано причини поширення рейдерства в Україні та запропоновано шляхи їх подолання.

Ключові слова: *рейдерство, право власності, протиправний перерозподіл власності, протиправне відчуження власності, недружнє поглинання.*

Постановка проблеми. Забезпечення умов для сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності економіки України є одним із основних напрямів державної політики з питань національної безпеки в економічній сфері.

У Стратегії національної безпеки України серед викликів та загроз, які негативно впливають на стан економічної безпеки України, відзначено неефективність захисту права власності, відсутність умов для формування необхідного інвестиційного потенціалу в національній економіці, зокрема розвинених фінансового та фондового ринків, несприятливий макроекономічний і політико-правовий клімат для залучення іноземних інвестицій та розвитку внутрішнього інвестиційного процесу [1].

Неспроможність захисту права власності в Україні призвела до поширення нових схем її перерозподілу та протиправного заволодіння майном, відомих під загальною назвою “рейдерство”. Дане явище набуло ознак системності та загрожує не лише розвитку української економіки, а й безпеці країни в цілому.

Незважаючи на тривалі інституційні зусилля щодо мінімізації в Україні випадків рейдерства і захоплення суб’єктів господарювання, дане явище за-